

ŞER'İYYE SİCİLLERİNDEN HAREKETLE 19. YÜZYILDAN 20. YÜZYILA GEÇERKEN ÇORUM'DA MESLEKLER

Altuğ ORTAKCI*

Öz

Şer'îyye sicilleri, kaduların, adli, idari, askerî ve dönemin şartlarına bağlı olarak verdiği hükümleri içeren defterlerdir. Merkezden gelen hükümlerin, fetvaların halka duyurulmasından, sosyal yaşamın düzenli şekilde devam etmesine, halk arasındaki anlaşmazlıkların çözümlenmesine kadar bazı kararların yazılı olduğu Şer'îyye sicilleri, aynı zamanda kayıt altına alınan yerleşim yerinin kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı ve dönemin sosyal hayatı hakkında da bilgiler vermektedir. "Mahkeme-i Şer'îyye Defterleri" ismiyle bilinen bu defterlerin sayısı on binlerle ifade edilmekteyken bugün yağma, yangın vb. sebeplerden dolayı sadece bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır. Bu çalışmada, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken (1839-1911) kayıt altına alınmış, orijinal metinleri 4.896 sayfa olan ve 1500 sayfa olarak transkribe edilmiş, 16 katalog incelenmiştir. İncelediğimiz 2 cilt hâlindeki kitap, Çorum Belediyesi "Kent Arşivi Birimi" tarafından düzenlenmiş ve "Çorum Şer'îyye Sicilleri Katalogları" ismiyle yayımlanmıştır. Biz de bu kataloglardan hareketle o dönemde, Çorum'da bulunan meslek isimlerini ve meslek gruplarını ortaya koymaya çalışarak o dönem için zengin ve renkli bir sosyal hayatın olup olmadığını göreceğiz.

Anahtar Kelimeler;Şer'îyye Sicilleri, Meslekler, Din ve Devlet Görevlileri, Sosyal Yaşam

Occupations in Çorum by Examining the Court Records between 19th and 20th Centuries

Abstract

Court records contain the decisions of judges, judicial, administrative, military provisions. From the center of the provisions, the public announcement of fatwas, social life to continue on a regular basis, some of the decisions to resolve disputes between the public are written. Court records can also be recorded from the residential area of cultural and socio-economic structure and provide information about the social life of the period. "The Court-i Şer'îyye Books" known as many of these books today, plundering, fire, etc. are extant only in part

* Arş. Gör., Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (altugortakci@gmail.com)

due to reasons. During this study, 19th and 20th Century (1839-1911) were recorded, the original texts have been transcribed as 4,896 pages and 1,500 pages, 16 catalogues were examined. We looked at the form of 2 volumes of books, Corum municipality "unit of the city archive," organized by the "Corum Şer'iyye Registries Catalogues" was published under the name. We move the catalogues at the time and professional groups to put forward the names of the profession by working in Corum, whether we will see a colorful and rich social life.

Key Words: Registries Series, Crafts, Religion, Government Official, Social Life

I. GİRİŞ

“Meslek” kelimesi, belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş, uğraş, bir kimsenin geçimini sağlamak için sürekli yaptığı; bilgi, eğitim veya yaratıcı güç gerektiren etkinlik (TDK, 1377: 2005) anlamlarına gelmektedir.

Beden ve zihin gücüne dayalı, çoğu usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilen, teknik bilgidен daha çok pratikle ve deneyimle kazanılan meslek, genellikle yoğun bir eğitim ile çalışmayı gerektiren sürecin sonunda kişilerin kazandığı ünvanın adıdır.

Osmanlı kurumsal yapısında kadınların görevleri, Şer'iyye Mahkemelerinin işleyişi ve Şer'iyye Sicilleri hakkında bilgi vermek, konuya giriş için açıklayıcı olacaktır.

Osmanlıların ilk dönemlerinden itibaren varlığı bilinen kadınlar, buldukları yerlerde yönetim işlerinin yanında mahkeme işleri ve anlaşmazlıkları şeriat kuralları çerçevesinde çözüme kavuştururlar (Özdemir, 2011: 311).

Kadınların hukukî görevleri genel olarak ceza ve hukuk davalarına bakmak, şer'iyye sicillerini tutmak, vâsisi olmayanların hakkını korumak, evlilik çağına gelenleri evlendirmek, miras taksimi yapmak, yetimlerin ve gaib kimselerin mallarını korumak, vakıf mallarının tescilini yapıp mütevellî heyetini denetlemektir. Kadı, şer'î hükümleri uygularken devletin resmî anlayışı, kanaati olan Hanefî fihhına göre karar verir. Tartışmalı olan konularda en sahih olanı araştırıp uygulamakla sorumludur. Gerektiği zaman ehliyetli kimselerden hukukî inceleme ve fetvâ isteyebilir. Bununla beraber incelemeler davayı sürüncemede bırakmamalıdır. Kadı (veya müftî) her hukukî olayı Kur'an hükümleri, sünnetler ve ahab'ın kazaları ile inceleyip yorumlayarak (tefsir ederek) şer'î bir sonuca bağlamakla yükümlüdür. Benzer bir hüküm bulunmadığı durumda kendi kanaati oluşmuş ise onunla, oluşmamışsa müftinin fetvasıyla karar verir (Özbilgen, 2007: 220).

Şer'iyye Mahkemeleri; Osmanlı Devleti'nde şer'î hukuk kurallarını uygulayan hukuk ve ceza mahkemeleridir. Başlangıçta dinsel bir kurum niteliğinde olan ve Müslümanlar arasındaki hukuki uyuşmazlıkları (alacak, mülkiyet, boşanma, miras vb) ve ceza davalarını karara bağlayan bu mahkemelerde, yargılama usûlü

bakımından hukuk ve ceza davaları ayrımı yapılmazdı. Tanzimat döneminde, özellikle ticaret ve ceza hukuku alanında Batı hukuk sistemlerinden alınma hükümleri uygulamak üzere Nizamiye Mahkemeleri kurulunca Şer'îyye Mahkemelerinin yetkileri daraldı. Fıkıh esaslarına dayanan ve 1876'da yürürlüğe giren Mecelle'nin yargılama usûllerine ilişkin hükümleri Şer'îyye Mahkemelerinde uygulama alanı bulamadı. Bunun üzerine, 1913'te çıkarılan bir yasayla Şer'îyye Mahkemelerinde uygulanacak yargılama usûlüne ilişkin yeni kurallar getirildi. Daha sonra 1917 tarihli Usûl-i Muhakeme-i Şer'îyye Kararnamesi, Şer'îyye Mahkemelerindeki yargılama usûlünü yeniden düzenleyerek bu mahkemeleri Şer'îyye Nezareti'nden ayırıp Adliye Nezareti'ne bağladı. Şer'îyye Mahkemeleri, 8 Nisan 1924 tarihli yasayla kaldırıldı (Anabritannica, 1994: 96).

Şer'îyye Sicilleri; kadıların görevleri gereği, mahkemelerde verdikleri hükümleri, merkezden kendilerine gelen fermân, buyruldu, tezkire ve takrirleri, sorumlu buldukları kaza, kasaba ve köylerde olan önemli olayları kaydettikleri veya kadıların verdikleri ilâm (bir dâvânın, mahkemece nasıl bir hüküm ve karara bağlandığını gösteren resmî vesika), hüccet (senet, vesîka, delil) ve cezalarla, görevleri gereği tuttukları çeşitli kayıtları içeren defterlerdir. Şer'îyye sicillerine, ayrıca mahkeme defterleri, kadı defterleri ve zabt-ı vekayi sicilleri ismi de verilmektedir (Göksal, 2001:1).

“Şer'îyye sicilleri gözden geçirildiğinde bir kadının göreve başlar başlamaz adını, sanımı ve göreve başladığı tarihi bu defterin ilk sayfasına yazdığını, görev süresi sona erdiğinde ise defteri bir sonraki kadıya teslim ettiğini görmekteyiz” (Gedik, 2008:5).

II. ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE MESLEKLER

Şer'îyye sicilleri, genel anlamda hukukî yargı ve hükümleri içerse de ait olduğu dönemin halk hayatı ve yaşayış biçimleri hakkında da bilgiler sunmaktadır. Bunlardan biri de halkın meşgul olduğu meslekler, din ve devlet görevlileridir. Doğrudan veya başka bir vesileyle, çoğu zaman sadece isimleri geçen meslekler sicillerde kendilerine yer bulmuştur. Doğrudan ifadesiyle aktardığımız meslekler:

Çorum dokumacı, nalbant, demirci, dülger, terzi ve çarıkçı esnafı için bin iki yüz yetmiş senesi itibariyle belirlenen fiyatlar (cilt 1; defter 2; hüküm no 39; tarih 1270).

Tespit ettiğimiz diğer meslekler ise bir olay içerisinde (evlenme, mallarını vakfetme gibi) geçen isimlerin önünde yer alan bir nevi sıfat hâlinde bulunan türdedir:

Pazar mahallesi sakinlerinden ve sarac esnafından Halil oğlu Ahmed'in Ovadere mevkiinde bulunan bağından elde ettiği senelik yüz elli kuruş ile cüz halinde bulunan bir Kur'an-ı Kerimi vakfettiği (Cilt 1; defter 1; hüküm no 220; tarih 21 Zilhicce 1260).

Yaptığımız araştırmada; 12 Cemaziyülevvel 1255 (24 Temmuz 1839) ile 17 Sefer 1327 (10 Mart 1909) tarihleri arasında kayıt altına alınmış on altı defterde, yüze yakın birbirinden farklı meslek ve görevli ismiyle karşılaşılmıştır.

Bu mesleklerin bir kısmını geçtiği hüküm ve açıklamasıyla şu şekilde sıralayabiliriz:

Tüccar; sözlüklerde ticaretle uğraşan, ticaret adamı, erbabi şeklinde tanımlanan bu meslek, sicillerde belki de en çok karşılaştığımız mesleklerden biridir.

Camiikebir Mahallesi sakinlerinden Veziroğlu Hacı Ömer Efendi'nin tüccar Agop oğlu Barsıh'a olan... (Cilt 1; defter 1; hüküm no 175; tarih 18 Rebiülâhir 1260).

Naiplik; kadı vekili, kadı, şeriât hükümlerine göre hüküm veren hâkim. *Çorum kazası naibi Seyyid Mehmed Hilmi Efendi'nin görev süresinin uzatıldığı.* (Cilt 1; defter 1; hüküm no 40; tarih 27 Ramazan 1256).

Mutasarrıf; bir sancağın en büyük idare amiri. *... Hüseyin Rüşdü Efendi'nin Çorum Mutasarrıfı olarak tayin edildiği...* (Cilt 1; defter 1; hüküm no 5; tarih 27 Cemaziyelevvel 1255).

Çiftçilik; Geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse. *... ev yapmalarına ve ziraat yapmalarına engel olunmaması...* (Cilt 1; defter 1; hüküm no 43; tarih 25 Rebiülâhir 1256).

Kasap; Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse. *Hicri 1262 senesinde kasaplar için belirlenen narh.* (Cilt 1; defter 1; hüküm no 54; tarih 25 Cemaziyelevvel 1262).

Müşir; Emir ve işâret eden. Mareşal *... Kastamonu Eyaleti Müşiri Mustafa Paşa'nın buyruldu.* (Cilt 1; defter 1; hüküm no 55; tarih 13 Cemaziyelevvel 1262).

Sarac; 1. Koşum ve eyer takımları yapan veya satan kimse. 2. Koşum ve eyer takımlarını işleyen ve süsleyen kimse. *...ve sarac esnafından Halil oğlu Ahmed'in ...* (Cilt 1; defter 1; hüküm no 220; tarih 21 Zilhicce 1260).

Debbağ; Tabak, sepici, deriyi terbiye eden kimse. *...Yusuf oğlu Debbağ Hacı Hasan aleyhine açtığı davada...* (Cilt 1; defter 3; hüküm no 77; tarih 29 Cemaziyelevvel 1280).

Değirmenci; Değirmen işleten kimse. *...vefat eden Değirmenci Ali'nin halkın yardımıyla defnedildiği.* (Cilt 1; defter 3; hüküm no 92; tarih 17 Zilkade 128).

Dülger; yapıların kaba ağaç işlerini yapan kimse. *...Karagözoğlu Dülger Hacı Osman'ın terekesinin satılarak ...* (Cilt 1; defter 3; hüküm no 256; tarih 17 Zilhicce 1282).

Attar; Güzel koku veya iğne iplik gibi şeyler satan.

Ogan ahalisinden **Attar** Hacı Mehmed'in ... (Cilt 1; defter 3; hüküm no 441; tarih 11 Cemaziyelâhir 1284).

Duhancı; tütüncü, dumancı.

... hakkında **Duhancı** Ali Ağa aleyhine açtığı davada haksız olduğu. (Cilt 1; defter 3; hüküm no 451; tarih 28 Cemaziyelâhir 1283).

Muytab; kıl dokuyan, kıldan eşya yapan.

... Abdullah oğlu **Muytab** Ahmed ile daha sonra... (Cilt 1; defter 4; hüküm no 40; tarih 7 Rebiulevvel 1285).

Bezzaz; Kumaş alıp satan kimse, manifaturacı.

Çorum'da **bezzaz** esnafından Kerim Efendi oğlu... (Cilt 1; defter 3; hüküm no 578; tarih 1283).

Katırcı; Katırlarını kira ile işleten veya katırlarla eşya taşıyan kimse.

... Kayserili **Katırcı** esnafından Hacı Süleyman... (Cilt 1; defter 3; hüküm no 399; tarih 1 Rebiülâhir 1284).

Şerbetçi; 1. Şerbet yapan veya satan kimse. 2. Şerbet satılan yer.

... Bekir oğlu **Şerbetçi** Hızır'ın zapt ettiği... (Cilt 1; defter 3; hüküm no 314; tarih 23 Rebiulahir 1286).

Abacı; 1. Aba yapan veya satan kimse. 2. Abadan giyecek yapan veya satan kimse.

... mahallesinden **Abacı** Yusuf oğlu Mustafanın ... (Cilt 1; defter 3; hüküm no 151; tarih 9 Şaban 1285).

Bakırcı; Bakır işleyen veya bakır kap kakak satan kimse.

... mahallesinden **Bakırcı** Musa oğlu Aşık Musa'nın ... (Cilt 1; defter 3; hüküm no 47; tarih 2 Rebiulevvel 1285).

Tahmisci; Kahve kavrulan ve satılan yer.

... mahallesinden vefat eden **Tahmisci** Ömer oğlu Debbâğ Mehmed'in... (Cilt 1; defter 4; hüküm no 322; tarih 2 Cemaziyelahir 1286).

Çanakçı; Çanak yapan veya satan kimse.

...köyünden Ali oğlu **Çanakçı** Hüseyin'e sattığı... (Cilt 1; defter 3; hüküm no 399; tarih 25 Şevval 1286).

Nalbant; hayvanların ayağına nal çakan kimse.

... iken vefat eden **Nalbant** Seyis oğlu... (Cilt 1; defter 5; hüküm no 59; tarih 5 Sefer 1290).

Tüfekçi; Tüfek yapan, onaran veya satan kimse.
... kocası **Tüfekçi Mehmed oğlu Ali'nin**... (Cilt 1; defter 5; hüküm no 529; tarih 21 Şevval 1287).

Dersiâm; 1. Osmanlılar döneminde müderrislerin camilerde verdikleri ders. 2. Bu dersi veren müderrislerin unvanı.
... **dersiâmm** ve müderrisi olan **Osman oğlu Mehmed'in vefatı üzerine**... (Cilt 1; defter 4; hüküm no 69;2 tarih 21 Safer 1289).

Dellal; 1. Tellâl, satılacak şeyi satan. 2. Alıcı ile satıcı arasında vâsita olan kimse.
... **Dellal Hacı Osman'in ise kilim bedeli olarak**... (Cilt 1; defter 4; hüküm no 179; tarih 3 Cemaziyelevvel 1291).

Kuyumcu; Değerli metal ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan veya satan kimse, sarraf, mücevherci, cevahirici.
... hac dönüşü vefat eden **Kuyumcu Çek Hasan**... (Cilt 1; defter 5; hüküm no 116; tarih 23 Rebiülevvel 1290).

Tenekeci; Tenekeden kap ve öteberi yapan, tenekeden yapılmış malzemeyi onaran kimse.
... **Veyisi oğlu Tenekeci Hacı Mehmed'in Mahkeme**... (Cilt 1; defter 5; hüküm no 163; tarih 27 Rebiülevvel 1290).

Sırçacı; Camcı, sırça satan kişi.
... mahallesi sakinlerinden **Sırçacı Arap Hacı Mehmed'in**... (Cilt 1; defter 5; hüküm no 163; tarih 5 Receb 1291).

Yörgancı; Yorgan, yastık, şilte vb. şeyler diken veya satan kimse.
... vefat eden **Yörgancı İbrahim hanımı Emine'nin**... (Cilt 1; defter 11; hüküm no 339; tarih 7 Zilhicce 1306).

Arabacı; 1. Arabayı süren kimse. 2. Araba yapan veya satan kimse.
... vefat eden **Ermeni Arabacı Sümbüloğlu Kabril'in**... (Cilt 1; defter 11; hüküm no 329; tarih 9 Zilkade 1306).

III. KATALOGDA KARŞILAŞILAN MESLEKLERİN TAM LİSTESİ

Yukarıda sıraladığımız şekilde bir örneklendirmenin makale sınırlarını aşacağı düşüncesiyle, sicillerde geçen bütün din ve devlet görevlilerinin isimleriyle, meslekleri, kataloglarda geçtiği yerlerden en az birini yanında vermek kaydıyla, alfabetik liste hâlinde şu şekilde sıralayabiliriz:

-	Abacı	C.1/D.4/HK.NO.151
-	Arabacı	C.2/D.13/HK.NO.46
-	Aşçıbaşı	C.1/D.8/HK.NO.95
-	Attar	C.1/D.3/HK.NO.407
-	Bakırcı	C.2/D.16/HK.NO.809
-	Bakkal	C.1/D.2/HK.NO.46
-	Bekçi	C.1/D.7/HK.NO.19
-	Berber	C.1/D.5/HK.NO.170
-	Berberbaşı Cerrah	C.1/D.1/HK.NO.75
-	Bezzaz	C.1/D.3/HK.NO.578
-	Boyacı	C.1/D.3/HK.NO.90
-	Börekçi	C.2/D.11/HK.NO.346
-	Cellat	C.2/D.14/K.NO.373
-	Cüzhanlık	C.2/D.13/HK.NO.828
-	Çanakçı	C.1/D.4/HK.NO.399
-	Çarıkcı	C.1/D.2/HK.NO.39S
-	Çoban	C.1/D.3/HK.NO.292
-	Çorbacı	C.2/D.12/HK.NO.869
-	Debbağ	C.1/D.3/HK.NO.424
-	Defterdar	C.1/D.1/HK.NO.64
-	Değirmenci	C.1/D.4/HK.NO.657
-	Dellal	C.2/D.14/HK.NO.65
-	Demirci	C.1/D.4/HK.NO.170
-	Dersiâmm	C.1/D.4/HK.NO.692
-	Deveci	C.2/D.13/HK.NO.51
-	Dikici	C.1/D.4/HK.NO.473
-	Doktor	C.1/D.6/HK.NO.335
-	Dokumacı	C.1/D.2/HK.NO.39
-	Duhancı	C.1/D.4/HK.NO.130
-	Dülger	C.1/D.2/HK.NO.39
-	Eczacı	C.2/D.15/HK.NO.663
-	Ekmekçi	C.1/D.5/HK.NO.135
-	Eskici	C.1/D.6/HK.NO.74
-	Eytam Müdürü	C.2/D.16/HK.NO.816
-	Fatihahanlık	C.2/D.15/HK.NO.493
-	Ferraşlık	C.1/D.9/HK.NO.12
-	Gümrük Memuru	C.2/D.4/HK.NO.281
-	Hamal	C.2/D.16/HK.NO.809
-	Harmancı	C.1/D.7/HK.NO.117
-	Hatip	C.2/D.13/HK.NO.384
-	Hekim	C.1/D.4/HK.NO.281
-	Helvacı	C.1/D.3/HK.NO.434
-	İmam	C.2/D.12HK.NO..711
-	İtfaiyeci	C.2/D.14/HK.NO.306

-	Kahveci	C.1/D.4/HK.NO.415
-	Kalaycı	C.2/D.16/HK.NO.96
-	Kalıpçı	C.2/D.12/HK.1034
-	Kasap	C.1/D.1/HK.NO.54
-	Katırcı	C.1/D.3/HK.NO.399
-	Kâtip	C.1/D.12/HK.NO.135
-	Kavas	C.1/D.4/HK.NO.310
-	Kavukçu	C.1/D.10/HK.NO.49
-	Kayyum	C.1/D.7/HK.NO.390
-	Kebapçı	C.2/D.12/HK.1034
-	Keçeci	C.1/D.7/HK.NO.159
-	Kılıççı	C.1/D.14/HK.NO.212
-	Kuyumcu	C.2/D.16/HK.NO.108
-	Leblebici	C.1/D.4/HK.NO.340
-	Lokmacı	C.2/D.12/HK.1034
-	Mal Müdürü	C.1/D.7/HK.NO.49
-	Mezraadarlık	C.1/D.9/HK.NO.45
-	Muallim	C.2/D.14/HK.NO.177
-	Muhasebeci	C.2/D.16/HK.NO.68
-	Mutasarrıf	C.2/D.13/HK.NO.473
-	Muytab	C.1/D.3/HK.NO.418
-	Müderris	C.2/D.12/HK.NO.981
-	Müezzin	C.1/D.4/HK.NO.133
-	Mültezim	C.2/D.12/HK.NO.126
-	Müşir	C.1/D.1/HK.NO.55
-	Müteahhid	C.2/D.16/HK.NO.102
-	Naiplik	C.2/D.12/HK.NO.130
-	Nalbant	C.1/D.5/HK.NO.59
-	Nalıncı	C.1/D.9/HK.NO.140
-	Oduncu	C.2/D.11/HK.NO.719
-	Pamukçu	C.2/D.16/HK.NO.620
-	Rakkas	C.1/D.3/HK. NO.378
-	Saatçi	C.2/D.15/HK.NO.622
-	Sarac	C.1/D.4/HK.NO.135
-	Semerci	C.2/D.11/HK.NO.359
-	Sırçacı	C.1/D.5/HK.NO.206
-	Sıvacı	C.1/D.4/HK.NO.426
-	Sobacı	C.2/D.13/HK.NO.232
-	Somuncu	C.1/D.6/HK.NO.181
-	Suculuk	C.1/D.7/HK.NO.74
-	Şerbetçi	C.1/D.4/HK. NO. 314
-	Tahmisçi	C.1/D.4/HK.NO.322
-	Taş Ustası	C.2/D.15/HK.NO.687
-	Taşçı	C.1/D.4/HK.NO.180

-	Telgraf Memuru	C.2/D.13/HK.NO.482
-	Tenekeci	C.1/D.5/HK.NO.163
-	Tercüman	C.2/D.16/HK.NO.826
-	Terzi	C.1/D.3/HK.NO.536
-	Turşucu	C.2/D.16/HK.NO.757
-	Tuzcu	C.1/D.3/HK.NO.157
-	Tüccar	C.1/D.3/HK.NO.391
-	Tüfekçi	C.1/D.4/HK.NO.529
-	Türbedar	C.2/D.16/HK.NO.108
-	Tütüncü	C.1/D.1/HK.NO.289
-	Uncu	C.1/D.1/HK.NO.258
-	Yazıcı	C.1/D.4/HK.NO.465
-	Yorgancı	C.2/D.11/HK.NO.339

IV. MESLEK ÇEŞİTLENMESİ AÇISINDAN “-OĞLU” İFADELİ İSİMLER

Sıralamış olduğumuz bu meslek grupları ve görevli isimleri, kataloglarda müstakil hâlde bulunmaktadır. Bu mesleklerin dışında yine meslek isimlerinin içerisinde geçtiği çoğu “-oğlu” biçiminde yer alan birtakım meslek gruplarına ait izlere de rastlıyoruz. Örneklendireceğimiz bu tür isimlerin, kesin olarak bir meslek grubuna dâhil olduğunu söyleyebilmemiz mümkün değildir. Ancak bununla beraber, çeşitlenme açısından bu örneklerin bir kısmına yer veriyoruz.

- Kaşıkçıoğlu	- Çilingircioğlu
- Hallacıoğlu	- Güğümcüoğlu
- Hamamcıoğlu	- Celeboğlu
- Sünnetçioğlu	- Kaşacıoğlu
- Külhancıoğlu	- Kuşçuoğlu
- Sucuoğlu	- Balcıoğlu
- Seyisioğlu	- Davulcuoğlu
- Fetvacıoğlu	- Derbentçioğlu
- Hamaloğlu	- Gülcüoğlu
- Zurnacıoğlu	- Bozacıoğlu
- Hasırcıoğlu	- Tavukcuoğlu
- Sabuncuoğlu	- Kömürcüoğlu
- Keçecioğlu	- Olukçuoğlu
- Borucuoğlu	- Zincircioğlu
- Kavcıoğlu	- Kemankeşoğlu
- Kazzazoğlu	- Bostancıoğlu
- Bahçıvanoğlu	- Kütükçüoğlu
- Nalincioğlu	- Danacıoğlu
- Nalçacıoğlu	- Tarakçioğlu

V. KATALOGLARDA GEÇEN MESLEK GRUPLARINA AİT BAZI ÇARŞI VE SOKAK İSİMLERİ

Kayıtlarda, mahkemede çözüme kavuşturulmak istenen bir olay veyahut doğrudan meslek gruplarını ilgilendiren bir hüküm anlatılırken, bazı sokak ve çarşı isimleri görülmektedir. Bu isimler, belirli bir meslek grubuna ait esnafın bir arada, belirli bir bölgede, birlikte çalıştıklarını göstermektedir. Bu çarşı ve sokak isimlerine bugün Çorum sokaklarında hâlâ rastlayabiliriz. Örnek olarak *Kuyumcular Çarşısı*, *Saraclar Baş*, *Bakırcılar Çarşısı* bugün aynı isimlerini korumaktadır. Şimdi kataloğlarda karşılaştığımız çarşı ve sokak isimlerini, geçtikleri hükümleriyle, birlikte verelim:

A. Çarşılar

Helvacılar Çarşısı;

... Eşençay köyünde bulunan iki bağıcı müstemilatıyla, **Helvacılar Çarşısı'nın** çöplük sokağında bulunan bir helva dükkânını ve çeşitli ev eşyalarını küçük oğlu Mehmed'e hibe edildiği (C.1/D.4/HK. NO. 424).

Semerciler Çarşısı;

Çorum'un Çöplü mahallesinden Mustafa kızı Şerife'nin Câmi-i Kebir Vakfı'ndan **Semerciler Çarşısı'ndaki** berber dükkânını kızı Hacı Mustafa Kızı Ateyi'ye üç bin yedi yüz elli kuruşa sattığı (C.1/D.4/HK. NO. 454).

Uncular Çarşısı;

Burhankethüda mahallesinden olup Sucuzâde Hafız Abdullah'ın **Uncular Çarşısı'ndaki** iki aded dükkânı... (C.1/D.3/HK. NO. 367).

Demirciler Çarşısı;

... Abdüllkadir'in **Demirciler Çarşısı'ndaki** dükkânını Başbüyüköğlü Ebubekir'in... (C.1/D.4/HK.NO.756).

Dülgerler Çarşısı;

... Ayşe'nin babalarından intikal eden **Dülgerler Çarşısı'nda** bulunan dükkândaki hisseleri zapt ettiği iddiasıyla kardeşleri... (C.1/D.4/HK. NO. 813).

Dikiciler Çarşısı;

...Fetene mevkiinde bulunan bağ ve **Dikiciler Çarşısı'nda** bulunan dükkân, Yaydığın köyünde bulunan davarlar ve bazı eşyalar... (C.1/D.4/HK. NO. 694).

Debbağlar Çarşısı;

...aynı mahallede bulunan ev ile **Debbağlar Çarşısı'nda** bulunan dükkânını vârislerinden torunları Mehmed ve Mustafa'nın halaları...(C.1/D.4/HK.NO.795).

Attarlar Çarşısı;

...Hacı Hüseyin Ağa'nın **Attarlar Çarşısı'ndaki** dükkânı vakfederek oğlu Seyyid Mehmed Ağa'yı... (C.1/D.6/HK.NO.91).

Çarıkcılar Çarşısı;

... Hacı Mahmud'un **Çarıkcılar Çarşısı'ndaki** dükkânına Nalıncı Ahmed Ağa'nın hanımı Ahmed kızı Meryem'in tecavüz ettiği iddiasının red edildiği (C.1/D.9/HK.NO.140).

B. Sokaklar

Semerciler Sokağı;

... ve yine **Semerciler Sokağı'ndaki** Taş Han'daki hisseleri ve çeşitli Eşyalarını oğlu Osman'a üç bin iki yüz on kuruşa sattığı (C.1/D.4/HK.NO.340).

Attarlar Sokağı;

... **Attarlar Sokağı'nda** bulunan Hacı Hüseyin Ağa oğlu Veliyüddin Ağa'nın mülk dükkânın istibdaline karar verildiği (C.1/D.4/HK.NO.519).

Demirciler Sokağı;

Çorum'da **Demirciler Sokağı'nda** bulunan vakıf dükkân ile... (C.1/D.4/HK.NO.519).

Eskiciler Sokağı;

...çocuklarına intikal eden **Eskiciler Sokağı'ndaki** dükkânı elinde bulunduran... (C.1/D.7/HK.NO.179).

Kürkçüler Sokağı;

... Halil'in **Kürkçüler Sokağı'ndaki** 10 numaralı berber dükkânını Yavruturna mahallesinden... (C.1/D.6/HK.NO.52).

Leblebiciler Sokağı;

... Abdioğlu kızı Satı'nın **Leblebici Sokağı'ndaki** dükkânını Şarkıyan mahallesinden Ağacıoğlu Mehmed Hamdi'ye... (C.1/D.9/HK. NO. 372)

VI. SONUÇ

Kullandığımız örnekler, hem makale boyutunu aşacağı hem de amacımızın dışına çıkacağı düşüncesiyle sınırlandırılmıştır. Buna rağmen sicillerde kayıt altına

alınan yetmiş yıllık dönem itibarıyla, Çorum'da canlı bir sosyal yapının olduğu görülüyor. Bunu ifade ederken, meslek gruplarına ait çeşitliliği göz önünde bulundurmaktayız.

İncelediğimiz bu dönem içerisinde, sosyal yaşamın gerektirdiği ihtiyaçların çoğuna cevap verecek düzeyde bir meslek yapılanması görmekteyiz. Yalnız, elde ettiğimiz verilerle hangi meslek grubuna ait kaç esnaf olduğunu sicillerden ortaya koymamız mümkün değildir. Daha önce bu konuda yapılmış çalışmada 1845 yılına kadar olan dönemde, Çorum'da bulunan meslek gruplarına bağlı esnafın sayısı verilmiştir. (Çorum Valiliği 2008: 182) Bahsettiğimiz çalışmada aktarılan verilerde esnafı ürettiği mal çeşitlerine göre gıda, deri, dokuma, maden ve verdiği hizmete göre de inşaat, nakliye, sağlık, temizlik gibi gruplara ayırarak tasniflerde bulunulmuştur.

Elimizdeki temel kaynak Şer'iyye Sicilleri olduğu için amacımız, kayıt altına alınan döneme ait, meslek gruplarını ortaya koymaktır. Bunu yaparken zaman zaman karşılaştığımız din görevlilerinin ve devlet bünyesinde çalışan diğer görevlilerin isimlerine de yer verdik. Ve gördük ki meslek grupları 20. yüzyıla geçilen ilk yıllarda da yoğun bir şekilde faaliyetlerini sürdürmekteydi.

KAYNAKÇA

- ALTAN, M ve İPÇİOĞLU, M. (2009), "Şer'iyye Sicil Kayıtlarına Göre 1748-1749 Yıllarında Konya'da Aile", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 21.
- ANABRİTANNİCA(1994), Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik, İstanbul, C. 29.
- ARTUN, Erman. (2009), *Türk Halkbilimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 5. Baskı.
- ÇORUM VALİLİĞİ. (2008), *Çorum Halk Kültürü*, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sistem Ofset, Ankara.
- ÇORUM VALİLİĞİ. (2008), *Coğrafyası, Tarihi, Kültürü ve Edebiyatıyla Çorum*, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sistem Ofset, Ankara.
- ÇORUM BELEDİYESİ KENT ARŞİVİ. (2009), *Çorum Şer'iyye Sicilleri Katalogları*, C. 1-2, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Tekmatsan Matbaacılık, Çorum.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (2006), *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Ankara, 23. Baskı.
- DENKTAŞ, Mustafa (2005), *Şer'iyye Sicil Defterleri'nin Sanat Tarihi Araştırmalarındaki Önemi (Kayseri Örneği)*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi S. 18, ss. 51-66.
- GEDİK, Ahmet (2008), *Bergama Şer'iyye Sicillerinin (2 Nolu Demirbaş Defteri) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- GÖKSAL, Hüseyin (2001), *Kütahya'nın 52 No.lu Şer'iyye Sicili*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- ÖZBİLGEN, Erol (2007), *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, İz Yayıncılık, İstanbul, 3. Baskı.
- ÖZDEMİR, Cafer (2011), *Âşık tarzı Türk Şiirinde Osmanlı Toplum Hayatı*, Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara, 10. Baskı.
- Türk Dil Kurumu (2005), *Yazım Kılavuzu*, Ankara, 24. Baskı.

Kısaltmalar C: Cilt/D: Defter/ HK.NO: Hüküm Numarası